

BOT Symposium 2018: The Future of Money, Finance and Central Banking

75 ปี ธนาคารแห่งประเทศไทย เหลียวหลัง แลหน้า

พงศ์ศักดิ์ เหลืองอร่าม

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กว่าจะมาเป็น ‘ธนาคารแห่งประเทศไทย’

ธนบัตรไทย (1902)
“Book club”
(1904)

สำนักงาน
ธนาคารชาติไทย
(1940)

ธนาคารแห่ง
ประเทศไทย
(1942)

ความเจริญรุ่งเรืองทางการค้านำไปสู่พัฒนาการด้านเศรษฐกิจการเงิน

สาขา ธ.พ. ต่างชาติ

- ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ (1888)
- ธนาคารชาร์เตอร์แห่งอินเดีย ออสเตรเลียและจีน (1894)
- ธนาคารแห่งอินโดจีน (1896)

ข้อเสนอต่างชาติ จัดตั้งธนาคารกลาง

- Royal Bank of Siam (1888, 1898)
- Royal State Bank of Siam (1897)
- Bank of Siam (1898)
- State Bank (1917)

สิ่งพิมพ์เงินกระดาษ หลวง (1890)

- สิ่งพิมพ์จากประเทศเยอรมัน แต่ไม่ได้นำออกใช้
- ก่อนหน้า ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ ขอพิมพ์ 'Bank note' (1889)

แผนการจัดตั้งธนาคารชาติ โดยกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย

เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

(1896-1906)

“การแบ่งกันี้ข้าพระพุทธเจ้าได้มีความผูกพันมาช้านานแต่ครั้ง
ตามเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป...

“ในเรื่องแบ่งกัจึงจะคิดกับพวกอังกฤษคงไม่มีทางสำเร็จ...
ข้าพระพุทธเจ้าจึงระงับความคิดเรื่องแบ่งกัทำเป็นของรัฐบาล
ไว้ คงคิดแต่เรื่องออกธนบัตรเป็นของรัฐบาลอย่างเดียว...”

แผนการจัดตั้งธนาคารชาติ โดยกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย

เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
(1896-1906)

“...จึงได้หวนคิดถึงไปรเวตแบงก์ต่อมา ...ถ้าหากว่าความคิดเรื่อง
แบงก์ใหญ่จะไม่ทิ้งเสียเมื่อยังไปไม่รอดก็ควรจัดการเล็กๆทดลองไป
ดูก่อน คงจะค่อยได้ความรู้เป็นลำดับไป”

“...เมื่อกำลังโลกคอลแบงก์เหล่านี้ตั้งตัวขึ้นได้พร้อมกันแล้ว จึงเป็น
เวลาที่รัฐบาลสามารถจะให้มีแนชแนลแบงก์ขึ้นได้...”

กำเนิดสำนักงานธนาคารชาติไทย

- ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้มีข้อเสนอโดยคนไทยต้องการให้ตั้งธนาคารชาติเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ข้อถกเถียงสำคัญคือ อะไรคือบทบาทของธนาคารกลางที่พึงและไม่พึงกระทำ

หลวงประดิษฐมนูธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เป็นประธานในพิธีเปิดสำนักงานธนาคารชาติไทย

หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง (1938-1941)

อุปสรรคใหญ่สองประการ:

1. ข้อขัดแย้งจากที่ปรึกษาการคลังชาวต่างประเทศ (Financial adviser)
2. อิทธิพลของสาขาธนาคารพาณิชย์ต่างชาติในไทย

การแต่งตั้งที่ปรึกษาการคลัง ฝ่ายไทย

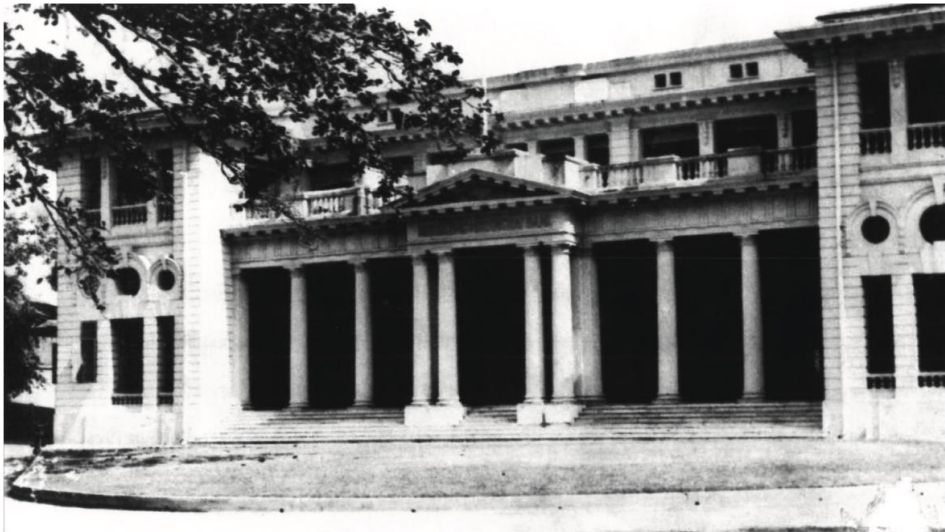
พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยพระองค์แรก

ในเรื่องนี้ ได้ปรากฏจดหมายของนายดอลล์ ที่ปรึกษาการคลัง ชาวอังกฤษ ถึง Sir Otto Niemeyer ธนาคารแห่งประเทศไทย

“...ข้าพเจ้าเข้าใจว่ารัฐมนตรีกำลังร่างหลักการนโยบายการตั้งธนาคารชาติอยู่... แต่ข้าพเจ้าจะพยายามหาทางผ่อนปรนให้ดีที่สุด มิให้มีการตั้งธนาคารชาติอย่างเต็มรูป เพราะการตั้งธนาคารชาติเช่นนั้นมีโอกาสอย่างยิ่งว่าจะก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นได้ เนื่องจากการควบคุมสินเชื่อและเงินตราจะตกอยู่ในมือของนักการเงินมือสมัครเล่น”

การทำความเข้าใจกับธนาคารพาณิชย์ต่างชาติในไทย

- หลวงประดิษฐมนูธรรมจึงได้ตั้งให้ นายดอลแบร์ (F.A. Dolbeare) และ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ช่วยสร้างความเข้าใจกับนานาชาติ โดยเฉพาะสาขาของธนาคารต่างชาติในประเทศไทย

ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ เป็นธนาคารพาณิชย์สัญชาติอังกฤษแห่งแรกที่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้เปิดดำเนินการสาขาในประเทศไทยเมื่อปี 2431

“ข้าพเจ้าไม่คิดว่าประเทศไทย ‘พร้อม’ ที่จะมียธนาคารกลาง แต่ถ้าจะต้องมียธนาคารกลางและก่อตั้งขึ้นมาตามแบบอย่างที่ถูกต้อง ข้าพเจ้าก็ไม่เกรงว่าธนาคารนั้นจะทำธุรกิจแข่งกับธนาคารของอังกฤษ นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าญี่ปุ่นก็มีธนาคารแห่งชาติ และจีนก็มีธนาคารแห่งชาติ แต่ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ฯ ก็ยังคงดำเนินธุรกิจได้ด้วยดีในทั้งสองประเทศนั้น”

ที่มาภาพ: ธปท.

หนังสือถึงเอกอัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทย
โดย นายพิชต์เจอร์ล ผู้จัดการธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้

มรดกของสำนักงานธนาคารชาติไทย

“แม้สำนักงานธนาคารชาติไทยจะตั้งอยู่เพียงสองปีครึ่ง แต่ก็ได้ทำหน้าที่ที่มุ่งหวัง ลุล่วงไปได้อย่างดี... นอกจากนั้นสำนักงานได้ทำหน้าที่เป็นแหล่งฝึกคนหนุ่มกลุ่มหนึ่งให้รอบรู้ในธุรกิจทางธนาคารทั่วไป และธุรกิจอื่นๆ

เมื่อถึงวาระที่จำเป็นจะต้องจัดตั้งธนาคารกลางขึ้นเป็นการด่วน จึงปรากฏว่า จักรกมลอันจำเป็นแก่การดำเนินงานได้มีอยู่แล้วโดยครบครันเป็นอันว่าหมด ปัญหาที่ยากประการหนึ่งในการก่อตั้งธนาคารกลางไปได้”

บทความ “The Bank of Thailand” โดย พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย

กำเนิด “ธนาคารแห่งประเทศไทย”

จุดเปลี่ยนสำคัญเกิดขึ้นจาก ข้อเสนอทางการเงินของญี่ปุ่นต่อรัฐบาลไทย

1. ให้กำหนดค่าเงินบาทเท่ากับเงินเยน (ซึ่งทำให้ค่าเงินบาทลดลงประมาณกว่า 30%)
2. การชำระหนี้ระหว่างประเทศทั้งสองให้ชำระด้วยเงินเยน
3. ให้ตั้งธนาคารกลางขึ้นเป็นเจ้าหน้าที่เงินตรา โดยมีที่ปรึกษาและหัวหน้าหน่วยงานต่างๆเป็นชาวญี่ปุ่น

พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ที่ปรึกษาฝ่ายไทยของกระทรวงการคลัง ทรงได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ร่างกฎหมายขึ้น และทรงเจรจากับญี่ปุ่นจนเป็นผลสำเร็จในการป้องกันมิให้ญี่ปุ่นมีอำนาจควบคุมระบบเงินตราและเครดิตของไทยได้ โดยมีเงื่อนไขว่าพนักงานทั้งหมดต้องเป็นคนไทย

มุมมอง พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย เรื่องการตั้งธนาคารกลาง

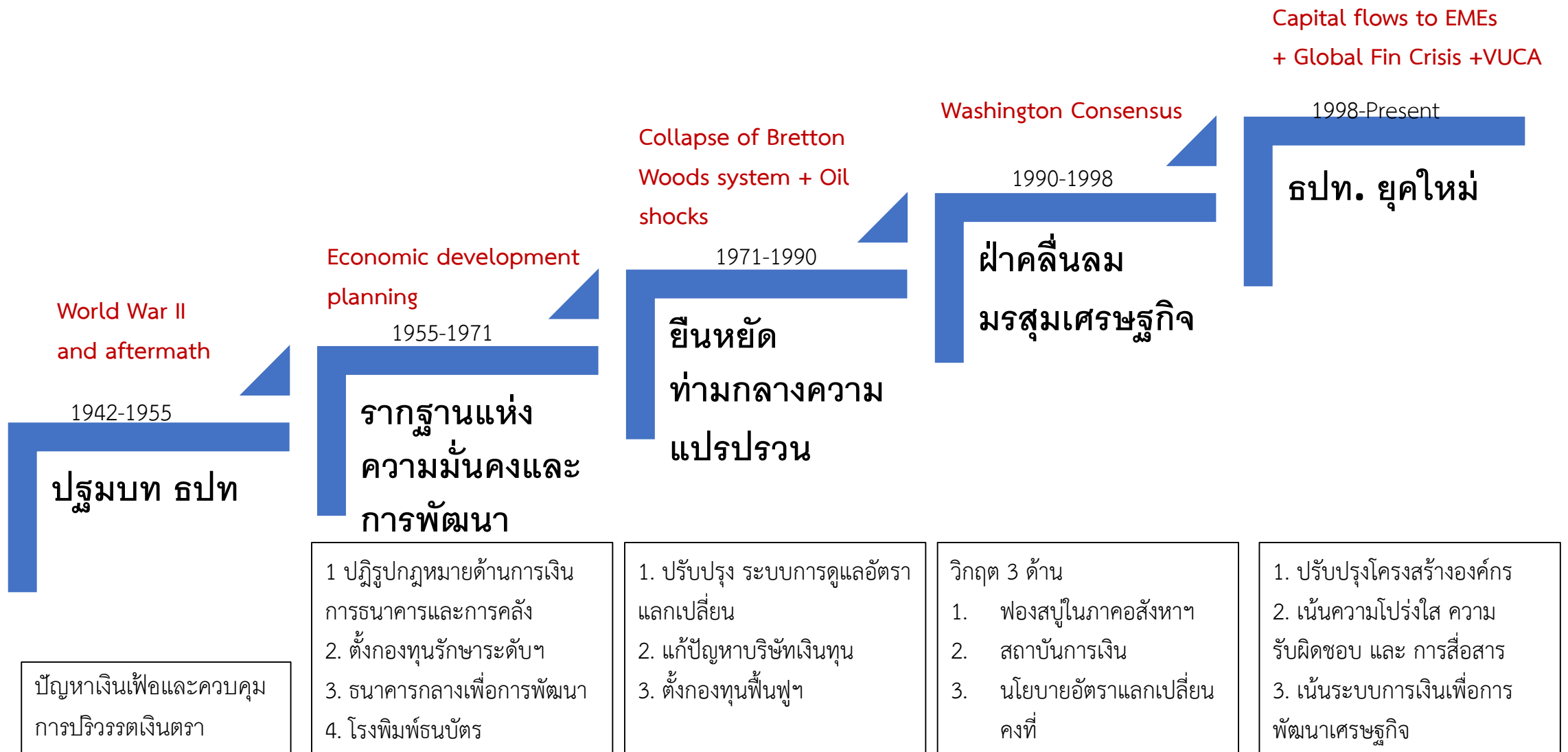
การบริหารงานธนาคารกลาง

- ไม่ว่าตัวบทกฎหมายจะมีระบบตรวจสอบและถ่วงดุล หรือจะเขียนป้องกันไว้อย่างไร การที่ธนาคารแห่งประเทศไทยจะสามารถแยกตัวออกจากแรงกดดันทางการเมืองได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับ การกระทำผู้บริหารขององค์กร และสุดท้ายขึ้นกับรัฐบาลเอง ถ้าสามารถสร้างและรักษาประเพณีให้มีการบริหารงานได้อย่างมีอิสระ ธนาคารก็สามารถที่จะดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์แก่สาธารณะได้

การรักษาเสถียรภาพการเงิน

- ”อันการดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงแห่งเงินนั้น มิใช่เป็นกิจการที่จะทำได้สำเร็จไปได้โดยอาศัยแต่เฉพาะกำลังของธนาคารกลางแต่อย่างเดียว...”

75 ปี ธปท. บนเส้นทางแห่งกาลเวลา

บทเรียนในยุคแรก: ความจำเป็นต้องประสานนโยบาย

“ธนาคารใครจะเสนอว่า นโยบายการเงิน การคลัง การค้าต่างประเทศ ตลอดจนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศควรดำเนินต่อไปโดยความประสานกันอย่างใกล้ชิดและไม่ขัดแย้งกันเอง เป็นต้นว่า ในด้านการเงิน ความประสงค์ที่จะให้ปริมาณแห่งเงินอยู่ในสภาพที่เหมาะสมและไม่เพื่อย่อมไม่อาจดำเนินไปได้ ถ้านโยบาย การคลัง ทำให้ปริมาณเงินหมุนเวียนในมือประชาชนเพิ่มสูงขึ้นโดยรัฐบาลมีรายจ่ายท่วมรายได้ ในด้านนโยบาย การค้าระหว่างประเทศ การรักษาความสมดุลแห่งดุลการชำระเงินโดยการส่งเสริมสินค้าขาออก และจำกัด สินค้าขาเข้าประเภทไม่จำเป็น ย่อมกระทำไปได้ยาก ในเมื่อปริมาณเงินที่เพิ่มขึ้นในมือประชาชน ย่อมเป็น เครื่องจูงใจให้ประชาชนจับจ่ายมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในประเภทสินค้าฟุ่มเฟือยจากต่างประเทศ และอัตรา ปริวรรตเงินตราต่างประเทศอยู่ในระดับที่ไม่ส่งเสริมสินค้าขาออกในด้านพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ก็ควร ส่งเสริมเฉพาะกิจการที่จะสามารถกระทำไปได้โดยมีสมรรถภาพ โดยได้มีการศึกษาและมีแผนการปฏิบัติดี แล้วโดยพร้อมมูล มิฉะนั้น ผลที่ได้รับก็จะไม่คุ้มกับรายจ่ายที่จะต้องเสียไป และการจ่ายเงินเป็นจำนวนมาก ในทางที่ไม่ก่อให้เกิดผลผลิตเพิ่มขึ้นนั้น จะนำไปสู่ภาวะเงินเฟ้อต่อไปอีกด้วย”

กำเนิดจิตวิญญาณธนาคารแห่งประเทศไทย

- ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2489 ธปท. พยายามที่จะลดปริมาณเงินในประเทศเพื่อควบคุมภาวะเงินเฟ้อ

“ตามพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2485 และตามกฎหมายและวิธีปฏิบัติที่เป็นมาภายหลังพระราชบัญญัติดังกล่าวแล้วนั้น ในส่วนที่เกี่ยวกับการเงินของประเทศ กระทรวงการคลังกับธนาคารแห่งประเทศไทยตกอยู่ในฐานะที่ต้องแยกเป็นต่างหากจากกัน กระทรวงการคลังมีหน้าที่ในอันที่จะหาเงินและใช้จ่ายเงินไปตามพระราชบัญญัติงบประมาณ ส่วนทรัพย์สินในทุนสำรองอันเป็นสมบัติของชาตินั้นอยู่ในอำนาจหน้าที่ของธนาคารแห่งประเทศไทย

คณะกรรมการธนาคารแห่งประเทศไทยจึงตกอยู่ในฐานะที่จะต้องปฏิบัติภารกิจไปตามความคิดเห็นของตนโดยสุจริต **สิ่งใดที่คณะกรรมการเห็นว่าถ้าทำไปจะเป็นการเสียหาย หรือไม่ได้ประโยชน์เท่าที่ควรจะได้แล้ว คณะกรรมการจะขึ้นทำไปหรือกระทำไปโดยคำสั่งของผู้หนึ่งผู้ใดไม่ได้ทั้งสิ้น การที่ไม่ปฏิบัติตามหลักที่ว่านี้ คณะกรรมการก็ต้องรับผิดชอบโดยไม่มีข้อแก้ตัวใดๆ**

การขายโดยไม่ประมูลเป็นการเสียหายแก่ผลประโยชน์ของธนาคารฯ เป็นอย่างมาก คณะกรรมการธนาคารฯ จึงมีความเสียใจที่จะปฏิบัติไปไม่ได้”

แลหน้า บทบาท ธปท. ต่อสังคมไทย

องค์กรที่พึ่งพาได้

- มีความเข้าใจสถานการณ์เศรษฐกิจของไทยและต่างประเทศอย่างลึกซึ้ง
- คำนึงดูแลผู้ใช้บริการทางการเงิน

องค์กรที่เตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

- การเตรียมความพร้อมเศรษฐกิจไทยรับมือกับกระแสการเปลี่ยนแปลงในอนาคต
- พัฒนาระบบการชำระเงินให้มีประสิทธิภาพ
- ศึกษารูปแบบธุรกิจใหม่

องค์กรที่เข้าถึงผู้คนในทุกภาคส่วน

- สื่อสารให้ผู้คนทั่วไปเข้าใจได้ง่าย
- พบผู้ประกอบการทั้งส่วนกลางและภูมิภาค
- ให้คำปรึกษาและให้ความรู้ด้านการเงินกับประชาชนรายย่อย

ชุดเอกสารจดหมายเหตุ ธปท. (www.botlc.or.th)

ความเป็นมาของสำนักงานธนาคารชาติไทย

การจัดตั้งและการดำเนินการในช่วงแรกของธนาคารแห่งประเทศไทย

ปัญหารณบัตรราคาแลกเปลี่ยนช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง

ปัญหาเงินเพื่อช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง

ภาวะเศรษฐกิจการเงินภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

การบูรณะระบบการเงินภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

ปัญหาการขาดเสถียรภาพทางการคลังและการขาดดุลการค้าในช่วงทศวรรษ 2490

การวางพื้นฐานระบบเงินตราไทย : พระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2501

วิกฤตการณ์ช่วงต้นของธนาคารพาณิชย์ไทย

ช่วงแรก การจัดตั้งและการดำเนินการ ธนาคารแห่งประเทศไทย

ไทยร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2
โดยเข้าร่วมกับฝ่ายอักษะ

ตามสัญญากับญี่ปุ่นไทยต้องร่วมมือ
และให้ความช่วยเหลือญี่ปุ่น

ทางการไทยจึงต้องเร่งร่าง
พ.ร.บ. ธนาคารแห่งประเทศไทย

พระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย
พุทธศักราช 2485 ประกาศใช้

HSBC

10 ธันวาคม 2485
พิธีเปิดธนาคารแห่งประเทศไทย
ที่ตึกธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้

กุมภาพันธ์ 2488
สภท. ย้ายไปวังบางขุนพรหม
ชั่วคราวและถาวรในเวลาต่อมา

การดำเนินงานของสภท.
ในช่วงสงครามและหลังสงคราม

การรักษาสถียรภาพเศรษฐกิจ

ในยุคพัฒนาเศรษฐกิจ (2498 - 2514)

ทางการได้ปฏิรูประบบนโยบาย
ทางเศรษฐกิจและกฎหมาย
ทั้ง 3 ด้านหลัก

การเงิน

การคลัง

การธนาคาร

ทางการไทยได้รับความช่วยเหลือ
ทางการเงินจากต่างประเทศ
และทางวิชาการจากธนาคารโลก
นำไปสู่การจัดตั้งสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ
และการประกาศใช้ผังพัฒนาการเศรษฐกิจ
ฉบับที่ 1 ในปี 2504

บทบาท
รพท.

บทบาท
ผู้ว่าการ
ป๋วย อึ๊งภากรณ์